פרץ מאַרקיש / די עסטעטיק פון קאַמף אין דער מאָדערנער דיכטונג

אינם ווילד־צעבושעוועטן ים פונם מעכטיקן רעוואָלוציאָנערן שקוואַל מוז יעדע באַזונדערע קינסטלערישע דערשיינונג צעטראָגן ווערן, ווי אַ קליין הילצערן שליופּקעלע, וואָס מ׳וואַרפט אַראָפּ די צעעפנטע כוואַלישע שלינגען.

יעדע קינסטלערישע דערשיינונג גיט איינמאָל אַ בליץ – ווי אַ ראַקעטע, מאַכט איר פילפאַרביקע ברכה איבער דער וועלט, דרייט זיך אויס איבער די הייכן און פאַלט אַראָפּ. און ווערט איינגעשלונגען.

אָבער פון איר פאַלן שלאָגן זיך אויס נייע ראַקעטן, וואָס הייבן זיך נאָך אַמאָל אויף און פאַלן ווידער, און מערן זיך, און אָנצאָליקן זיך, און נייען דורך די ערד און די הימלען מיט פייערדיקע שנורן, וואָס מ׳זעט נאָר אָן זייער ברענענדיק באַוועגלעכקייט.

אַזוי אַרום רעגענען מיר זיך איצט פילפאַרביק אַרויף און אַראָפּ, און יעדער פון אונדז איז ניט מער ווי אַ פאַלנדיקער טראָפּן פון אַ גרויסן שלאַקסהאָגל קוים מערקזאַם אין אָפּגעזונדערטקייט – און אומענדלעך אין איניינעמדיקן צונויפגאָס.

יעדעס איצטיק געדיכט, יעדעס היינטיק געזאַנג איז אַ שמעטערלינג, וואָס פאַרברענט זיך אַרום פייער און לעבט זיך אויס זיין אומשטערבלעכקייט אין איין אויגנבליק.

מיר ציִען זיך, אַלע, צום גרויסן פייער מיט אונדזערע אָנגעצונדענע קעפּ, מיט אונדזערע פלאַקערדיקע הערצער, ווי מיט פאַקלדיקע קנויטן צו דעם גרויסן טאָג, וואָס ווערט ערגעץ געבוירן.

אמת, מיר האָבן נישט מער ווי דעם שכר־הליכה. מער קאָן ניט זיין. דערפאַר האָבן מיר אים שטענדיק, ווי לאַנג מיר באַוועגן זיך.

עס רייסן זיך זקנים און קינדער און הינקענדיקע, אַלע גלייך ווי פאַרליבטע יִנגלינגען, אַלע מיט איין צונויפגעגאָסענעם אָטעם, אַלע מיט איין צונויפגעשמידט האַרץ. פון אַלע — איין גרויסער אָנגעצונדענער פאַקעל, און אַלע — איין ווילדער דונערדיקער „הוראַ“ פון אַ באַגייסטערטער ע ל י ה און צו דעם סטיכישן כוואַליקן גערויש, אַז ס׳דערטראָגן זיך איינציקע אָפּגעריסענע געזאַנגען ווי קליינינקע דושעגובקעלעך, מוזן זיי צעמאָלן און צעטראָגן ווערן אינם שטורם־געזאַנג פון אָפּגרונטישער השתפכות הנפש.

* * *

ס׳איז געווען אַ צייט, ווען ליטעראַרישע עפּאָכעס האָבן זיך אָפּגעשניטן אין אַ שפּאַן פון 40 ביז 50 יאָר. זיי זענען געווען אויסגעקלעפּט איינע נאָך דער אַנדערער ווי קאַלענדאַרישע בלעטלעך און נאָך אַלע 40—50 יאָר האָט זיך אָפּגעריסן אַ ניי בלעטל. האָט דער שטורם אַראָפּגעריסן דעם גאַנצן קאַלענדאַר, די וואַנט צעציגלט, און אויסגעמישט אַלע ליטעראַרישע שולן און ריכטונגען אין איין באַגייסטערטן אוניסאָן, אין איין גרויסן פּ אָ ל י פ אָ נ י ש ן געזאַנג.

איצט זענען די דיכטער באַפליגלטע לעגיאָנערן פון שטורם. זייער מאַרשאַל איז — דער אומרו.

ס׳איז נישט קיין צופעליקייט, וואָס די געשווירענע „ליבע־מאָטיוון“ האָבן זיך אינם בנין פון דער מאָדערנער ליריק פאַררוקט אין די ווינקעלעך.

די צייט האָט אַראָפּגעשליידערט „עראָסן“ פון זיין קרוינשטול און אים אָנגעטאָן אַ שלאַכט־מאַנטל.

פון בעטאַריטשן און דזשוליעטן זענען פאַרבליבן פאַרוויאַנעטע ליבע־געפילן, ווי פאַרטריקנטע בלומען צווישן בלעטער פון ביכער.

אין די טרוים־שטילע, היימלעכע פאַמיליען־צימערלעך, ווו ס׳שמעקט מיט ליבע און טריישאַפט ביזן טויט, האָט מען זיך אָנגעהויבן וואַרגן און שטיקן פון לאַנגווייליקייט. און מ׳איז אַרויס פון זיי.

ס׳איז ניטאָ קיין היים, וווּהין מען מוז קומען, חוצן טויט.

ס׳זענען דאָ קרעטשמעלעך, אינדזעלעך, צעוואָרפענע, צעשטעלטע, ווי צייכנס פון אָפּרו איבערן גאַנצן שטח פון מענטשעשער היימלאָזיקייט. און גרויס איז די מענטשעשע פרייד, ווען מען דערנענטערט זיך צו אַ קרעטשמעריש פייערל, און נאָך גרעסער איז דער טרויער, ווען מען פאַרלירט אין דער נאַכט דאָס ערגעצדיקע ווייטע פינטעלע פון פייערשן צאַנקען.

נאָר אי די פרייד, אי דער טרויער זענען באַהייליקט מיט גייסט פון וואָגל.

און ווו איז דאָ די גרענעץ צווישן אייביקייט און צייטווייליקייט ?

דער מענטש איז אייביק און זיין טויזנט־מאָל שטורמדיקן אויגנבליק, און איז טויזנט מאָל שטאַרבלעך אין זיין אומענדלעכקייט.

אַזוי פון פייערל צו פייערל איבערן גאַנצן שטח פון מענטשעשער היימלאָזיקייט. און פאַרגאָסן און

פאַרכלינעט אין די קוואַלן פון ליידנשאַפט און שטורם. און דער שכר — הליכה.

* *
*

דער גייסט, דער געבוירן-געוואָרענער און אַנטשטאַנענער אין פיין און אין קאַמף פון דער איבערקערעניש אין אונדזער יאָרהונדערט שטעלט אַוועק אויף אַלע ביזיצטיקע קונסט-פאָרמען אַ בלוטיקן שטעמפל פון אָפגאַנג:

„געשיכטע" — —

און הייבט זיך אויף אַליין — אַ נייער פרימיטיוו — אַ אויפגעשטראַלטער איבער די צעאַקערטע הייכן פון דער גאַנצער מענטשעשער קולטור.

דער פרימיטיוו, דער איינציקער און נאַטירלעכער יורש, זעגט אָפ און שניידט אַרום די פוילע און געשטאָרבענע צווייגן פונם קולטור-גאָרטן, ווי יעדער גערטנער אין פרילינגס-צייט, כדי צו פאַרהיטן פון אָנגעמעניש די געזונטע אברים פון די ביימער.

ער גראָבט ארויס די געזונטע, נאָך ניט-צעפוילטע ביינער פון די אַלטע קולטור-פאָרמען נאָך זייער לאַנגן און שווערן ווינטער-שלאָף און מיט זיי אינײינעם צעטראָגט ער זיך און רייסט זיך אַריין ווי אַ נייער פולס אין די זודיקע אָדערן פון דער וועלט.

* *
*

די קולטור פון אָנהויב 20-טן יאָר-הונדערט ביזן פאַס פונם סאָציאַל-פאָליטישן איבערקערעניש — האָט דערפירט די קונסט צו אַ מדרגה פון ריינער פראָדוקציע.

זי האָט דעם דיכטער אויסגערייפט אין דער פאָרם און אין דער טעכניק, אים אָנגעטאָן אויפן האַלדז אַ פאָר שאָלעכלעך פון וואָג און מאָס, אים אויסגעזאָגט דעם סוד הצימצום און דורך די דאָזיקע אינסטרומענטן האָט זי גערופן זיין גייסט.

און דער דיכטער האָט פראָדוצירט. נאָר זיין פרייער אינערלעכער איך, זיין נשמה, איז צום אויסדרוק נישט געקומען.

איינגעצויגענע אין די בלייערנע פאַטריצן און פאַפירענע מאַטריצן פון דער אייראָפּיישער קולטור, האָבן די דיכטער אויף אויסערלעכע וואָגשאָלן געמאָסטן און געציילט: טראָפנווייז — פאָרם, טראָפנווייז — ריטם, טראָפנווייז — געפיל, טראָפנווייז — ליידנשאַפט.

נאָר זיך, זיך אַליין — נישט!

דורך די שטיינערנע סקלעפן, אין וועלכע די פאָדערונגען פון קולטור האָבן אים פאַרמויערט, — האָט „זיינס", זיין אינערלעכס נישט געקאָנט קומען צו קיין תיקון.

די נשמה ווייסט נישט און נעמט נישט אָן קיינע וואָגשאָלן, אָנגעטאָנענע אויף איר, פון וואָסערע ס'זאָל ניט זיין געוועצן פון עסטעטיק.

די רעוואָלוציע האָט געפרוווט צו געבן אַן ענטפער אויף דעם פראָבלעם.

זי האָט קודם-כל אַרויסגעטרייסלט פון דיכטערס הענט די אינסטרומענטן פאַר קינסטלעריש שאַפן און האָט אַ פאָדער געטאָן — דורך אַ פראָצעס פון רייניקונג אין פיין און אין ליידן — שטיקער בלוט פון האַרץ אויף די ליפן פון דיכטער. זי האָט צעבראָכן די וואָג-שאָלן, וואָס האָבן דעם דיכטער אויפן האַלדז געהאַנגען, פאַרברענט זיין קאָדעקס פון ריטם, צעוואַלגערט די סקלעפן פון זיינע פאָרמען און אָפגעריניקט אַ וועג פאַרן האַרץ, פאַר דער נשמה, פאַרן אינערלעכן „איך"!

און אויפן אָנהויב פון די נייע אומוועגן שטייט איצט די מאָדערנע דיכטונג.

* *
*

מ'איז געזעסן אין די קליינע שטעטלעך און געקוקט, ווי די ציגן רייסן אידיליש דעם סכך פון די סוכּות און אַז דער זייגער האָט געהייסן, איז מען זיך געגאַנגען וואַשן, דאַווענען, ליגן. מיט דער זעלבער גענעצדיקער פאַרשלאָפנקייט האָט דעם שמשס קול גערופן צו עבודת הבורא, גלייך ווי אין באָד אַריין.

און די פוילע שלעפּנדיקע פעפערישקייט האָט זיך אַזוי האַרציק-אידיליש אָפגעשפיגלט אין די פאָרמען פון דער ליטעראַטור פאַר יענעם פעריאָד.

האָט דער בלוטיקער באַפעל פון באַפרייונג — די רעוואָלוציע — אויסגעזועט די פענצטער מיט שטיינער, מיט האַרמאַטן, אונטערגעצינדן די הייזער, אַרויסגעטריבן פון די נעסטן און אַ דונער געטאָן:

„לויפט!

און פרעגט ניט וווהון!

אין די טייגעס, אויף די ימים, קיין ניו-יאָרק!

ברוקירט זיך אויס אין די שטעט ווי שטיינער!

אויף אייך דאַרף אַריינגיין אַ דור פון אומרו, פון בונט און פון מרידה".

אונדזער יאָרהונדערט איז געבוירן געוואָרן ניט אין קיין וואַרימע קימפעט-בעטן, נאָר אויף דז ברייט-ברוסטיקע פעלדער פון שלאַכט און פון קאַמף.

אָנגעלאָדן מיט ירושה פון דורות רייסט זיך אונדזער יאָרהונדערט ערגעץ אין דער הייך אויף בערג, ער דראַפעט זיך, קלעטערט און שטייגט אויף די העכסטע שפיצן פונם מענטשלעכן געוויסן, ער זאָל אַ פאַקל זיין פאַר דורות און תקופות.

און מ י ר ג י ״ ע ן, און מיר שטייגן מיט אים מיט.

מיר ציילן נישט דעם „סקאַרב״ מיט די מאַיאָנטקעס, וואָס מיר האָבן אָנגעלייגט אויף אונדזער „אָבאָז״.

מיר מעסטן נישט און פרעגן נישט. מיר גייען אין אָרקעסער פון אונדזער דור.

די ווייזערס פון די זייגערס האָבן זיך איבערגעדרייט און די ציפערבלאַטן זענען מיט פאפיר פאַרקלעפט.

און צי איז שוין גאָר קיין ש ע נ ע ר ס ווי ציפערבלאַטן נישט פאַרבליבן אין דער וועלט אויף וואָס צו קוקן?

און צי איז דען אין דער וועלט נישט פאַרבליבן מ ע ר גרויסקייט, ווי דאָס, וואָס מיר האָבן זיך פון איר ביז איצט גענומען?

און מיר מעסטן זיך מיט קיינעם און מיט גאָרנישט נישט אויס אינם קאָסמאָס, ווער איז גרעסער און ווער איז קלענער, — וואָס איז צייטווייליק און וואָס איז אייביק.

אייביק איז דער מענטשעשער גייסט, זיין אומרו און זיין דאָרשט. און גלייך ווי איצט, אַז מען ווערט איבערפליסט פון שטורם און וויכער און מען וויל „געניסן״ תענוג און רו — עפנט מען אויף דעם שראַנק פון קלאַסיקער און מען דרעמלט־איין אויפן 5־טן זייטל, אַזוי, אויב אַז מען וועט מיד ווערן פונם קעמף־שפּאַנענדיקן העקסאַמעטר, וועט מען אין דעמזעלבן שראַנק פון קלאַסיקער אַ טרונק טאָן פון שטורם. און אין שראנק וועלן זיי בײדע וואַרטן — אי די, אי יענע.

און פאַר דעם קאָסמאָס וועלן זיי בײדע זיין נישט איבעריק וויכטיק.

*   *
*

דער מענטש גייט נישט. ער לויפט גלייך ווי עס יאָגט אים עמעץ נאָך און גלייך ווי ער וויל עמעצן כאַפּן. און אין אַלע זייטן זענען אויף אים לויערנדיקע נעצען צעלאָזט. דאָרט עלעקטרישע און דאַמפּמאַשינען מיט דריישטאָקיקע אויטאָבוסן, ווי שטאָלענע דעמאָנס און טייוולען, דאָ מאַניפאַסטאַציעס פון מענטשן־בערג, ווי שטראָמיקע לאַוועס פון שטאָטישן האַרץ. און דער מענטש פילט נישט, אַז ע ר לויפט, נאָר אַז ס׳לויפן און ס׳דרייען זיך ארום אים גאַסן מיט מויערן, מיט טעלעגראַפישע סלופעס. און אָט דער שעפערישער געווירבל, אָט דער טייוולשער געליאַרעם און גאַלאָפּ האָט זיך אָנגעהויבן אַריינצורייסן אין די פאָרמען פון לעבן ווי אַ נייער „שטייגער״. און אויב מען זאָל נעמען אין באַטראַכט די לעצטע 10 יאָר מיט די מלחמות, חרבונות און רעוואָלוציעס, וואָס האָבן דערפירט דעם טעמפּ פון דער צייט ביז צו אַן אַפּאָטעאָז פון שנעלקייט און פיבערישקייט, וועט קלאָר ווערן, פאַרוואָס האָבן זיך אַזוי גיך, פיבעריש און קרענקליך געביטן די פאָרמען פון קונסט.

און דאָ האָט זיך די קונסט געשטעלט פאַר אַ פּראָבלעם:

ווי אַזוי אויפפּאַסן דעם גיכן, דעם וויכערישן טעמפּ פון לעבן? ווי אַזוי געבן דער שנעלקייט פאַרגליווערטע פאָרמען? ווי אַזוי איבערגעבן דאָס דינאַמישע האַרץ פון לעבן דער סטאַטישער פאָרם פון קונסט?

און דאָ קומען אַלע נייסטע ליטעראַרישע „איזמען״ פון באַזונדערע וועגן זיך צונויף אויף איין פּונקט.

*   *
*

די קרייטן, אין וועלכע מען האַנדלט מיט פאַרבן, געשניטענע אין פּיר־עקן, וואָס שימלען דאָרט שוין אויף די פּאָליצעס צענדליקער יאָרן, — קאָנען פאַרן מאָדערנעם קינסטלער קיין שטאָף פאַר זיינע גרויסע און גרויזאַמע איבערלעבונגען נישט זיין.

ער קאָן נישט קומען אין קלייט אַריין נאָך אַ פּושקעלע בלויער פאַרב, דעמאָלט, ווען זיינע אויגן צעהענגען איבער אים אַ הימל פון זיין אייגענער הויט מיט בלאָנזשענדקע וואָלקנס און כמארעס פון זיין פארשטארט בלוט און געהירן, גלייך ווי ער קאָן נישט אַריינגיין אין אַ שאַפּע פון ווערטער און זיך אַרויסנעמען דאָס פארן הימל באַשטימטע שימלדיקע וואָרט „תכלת״.

וואָס פאַר אַ פארב, וואָס פאַר אַ וואָרט ס׳רופט ביי אים ארויס די איינשטעלונג פון דער נאטור אין זיינע אויגן אין דעם אָדער יענעם מאָמענט — אַזעלכע שאפט ער. •

פאַר דער קונסט עקזיסטירן נישט קיין „טאבעלעס מיט כללים״, ווי אזוי און מיט וואָסערע פארבן, ריטמען און פאָרמען זיך צו באנוצן, ס׳זאָל ארויסקומען ש י י ן — ווי די אָרטאָגראַפישע טאבעלעס, מיט וועלכע ס׳באנוצן זיך די שולן, ס׳זאָל ארויסקומען ר י כ ט י ק.

די נאטור האָט אירע אָנצאָליקע בייטענדיקע פארבן.

דאָס איז איינס.

ס׳איז אָבער נאָך פאראן דאָס צווייטע:

ווי אזוי דער קינסטלער זעט זיי, ווי אַזוי דער קינסטלער גיסט זיי צונויף מיטן בלוט פון זיין גייסט.

וועגן די עלעמענטארע זאכן מוז מען רעדן ד ע מ אָ ל ט, ווען ס׳איז געוואָרן אַ מאָדע צו לעסטערן די ליטערארישע טערמינען, און דאָרט, ווי איבער פשוטער עם־הארצות גיט מען א גאָס ארויס פון אונטער

די פענעס א צענדליק ליטעראַרישע וועגן, מעטאָדן, סיסטעמען, ווי מ'גיסט־אַרויס אַן עמער מיט וואַסער.

דער איצטיקער קינסטלער קויפט נישט קיין פאַרבן אין די קלייטן. ער שעפּט פאַרבן אין די ברונעמס פון זיינע זעונגען, וואָס ער זעט.

און אויב ער זעט מיסט, בלוט, נבלות און שמאַטעס, — מאַכט ער פון דעם נישט קיין „תכלת" מיט „פּורפּור".

אָט אַזוי גיט ער זיך אָפּ דעם כּוח פון זייער שוידערלעכקייט און מאַכט זיי נאָך שוידערלעכער, אויב דאָס פאָדערט זיין האַרץ און זיין אויג, און ברענגט זיי צו דער קינסטלערישער הייך פון האַרמאָניע.

וואָס זשע איז דער מאַסשטאַב אויף צו מעסטן די קינסטלערישקייט פון דער האַרמאָניע?

דאָס איז די עפּאָכע.

יעדע עפּאָכע טרעט זיך אויס אירע וועגן, שלייפט זיך אירע פאָרמען, קאָכט זיך אויס אירע פאַרבן, — שאַפט זיך איר אויסדרוק און בילד.

דער קינסטלער טרינקט זיך אָן מיט די פאַרבן, שיכּורט זיך אָן מיטן טעמפּ, מיטן ריטם פון זיין צייט; זיין האַרץ ווערט אַ מין רעזערוואַר פון פאַרבן, וועלכע רינען אין אים אַריין דורך די אויגן, אויב נאָר זיי זענען אָפן.

זיין האַרץ הייבט־אָן צו קלאַפּן מיטן זעלבן שגעונדיקן טעמפּ, ווי דער פּולס פון דער צייט, וואָס דונערט אים אַריין אין די אויערן, אויב זיי זענען נור קינסטלעריש אָנגעשטרענגט.

נאָכדעם, וועגן וואָס ער זאָל נישט זינגען, אַבי עס גייט נור דורך זיין האַרץ, מוז עס זיין אין די פאַרבן, וועלכע פילטרירן זיך ביי אים אין די אָדערן, און מיט דעם ריטם, מיט דעם טעמפּ, וואָס האָבן אים דאָס געהער פאַרשיכּורט.

כּדי צו דערזען די פאַרבן און דערהערן דעם טעמפּ פונם דיכטערס האַרץ, דאַרף מען אַ קוק־טאָן, וואָס פאַר אַ בילדער האָט דער דיכטער פון אונדזער צייט געזען — (ער זאָל נישט וועלן אויסטראַכטן קיין נישט־געשטויגענע, נישט־געפלויגענע לבנה־מעשיות) — וואָס פאַר אַ בילדער האָט ער געזען אין דער צייט פון זיין גייסטיקער פאַרפעסטיקונג, אין די מלחמות, רעוואָלוציעס, בירגערלעכע קריגן און פּאָגראָמען, ווען אָפּגעהאַקטע קעפּ האָבן זיך געוואַלגערט אין די גאַסן און רינשטאָקעס, ווי בלעכענע פּושקעס מיט אויפגעמאַכטע דעקלעך. וואָס פאַר אַ קלאַנגען, וואָס פאַר אַ טעמפּ און ריטם האָט ער אין זיך אַריינגעזאַפּט אין די אַלע אָנגריפן, צוזאַמענשטויסן, און די אַלע שרעקן פון פאַרטייעטער וואַרטעניש און שוידערלעכן איבערגאַנג, אין וועלכע ס'האָבן זיך צונויפגעמישט און צונויפגעגאָסן טויט־געשרייען מיט טענץ פון פערדישע קאָפּיטעס, ווי אַ געשפּרעך פון ביינערינקע שאַרבנס.

אויב מ'וועט דאָס אַלץ דערזען און דערפילן, וועט קלאָר ווערן, פאַרוואָס זעט דער דיכטער זיין קאָפּ אָן אָפּגעהאַקטן, שווימענדיק אויף וואַסערן; פאַרוואָס זיינע אויגן זענען אויסגעסטאַרטשעט — ווי פויסטן אין דער ווייטקייט און פאַרוואָס ער פירט אַ געשפּרעך מיט זיינע אייגענע פינגער.

* *
*

מיר לעבן איצט איבער דעם בלוטיקן פאַרטאָג פון אַ בעטאָן־און אייזן־עפּאָכע.

דער טייוולשער גאַלאָפּ און געלאַרעם פון אונדזער משוגענער טאָג־טעגלעכקייט האָט געענדערט די פאָרמען פון לעבן און אין דערזעלבער מאָס געווירקט אויף אונדזער פּסיכיק, אויף אונדזער אַרט אויפנעמען און אויפפאַסן.

אונדזער עפּאָכע האָט געשאַפן בילדער גראָבע, גרויזאַמע, אומגעלומפּערטע, ווילדע פון בלוט און פון אייטער, פון צעזעגטע מענטשן־טיילן. זי האָט ווי אַ ווילדע זאַוועררוכע פאַרווייעט דעם הימל מיט אַש פון שוידערלעכע קאָלירן — און דער דיכטער ווערט אין זיי דערטרונקען, ווייל זיין האַרץ איז אָפן און איז דאָרשטיק, און אַזוינע מאָלט ער זיי. נאַקעטע און אָן אַ צומיש פון שמן־זיתדיקער זיסער ראָמאַנטישקייט.

ווייל די בילדער אין זייער טרויעריק־נאַקעטער סקיטישער ווילדקייט טראָגן אין זיך דעם גרויסן צער פון קאַמף פאַר מענטשעשער באַפרייונג.

זיי טראָגן אין זיך דעם גרויסן פּיין פון אַ דור המדבר, פון געפאַלענע אין אויפגאַנג אויף בערג, אויף וועלכע אויפגיין איז פאַרבאָטן.

זיי טראָגן אין זיך די גרויסע עטישע שיינקייט און דערהויבנקייט פון געמאָרדעטע אויף באַריקאַדן.

און דערפאַר זענען זיי אין זייער ווילדער אומגעלומפּערטקייט אַזוי עטיש באַרעכטיקט.

אָט אַזוי האָט מען געקעמפט פאַר ברידערלעכייק און גערעכטיקייט אין יאָר 1920.

פון אָט די אַלע ווילדע, אומגעלומפּערטע גרויזאַמע בילדער און פאַרבן וועט דער קינפטיקער האָמער אָדער דאַנטע, אפילו בלינדערהייט, זינגען די איליאַדע אָדער די געטלעכע קאָמעדיע פונם 20־טען יאָרהונדערט, אָבער בלויז פון דער געשיכטע וועט דאָס קיין קינסטלער נישט אויסלייענען.

די איצטיקע קינסטלערישע פּרוּוון זענען מאַטעריאַלן, פּרימיטיוון, וועלכע וועלן סטיליזירט ווערן דורך די קומענדיקע באַזינגער.

אָבער אַמכאַראַקטעריסטישסטן פאַר אונדזער דור

ווען די בילדער בלייבן אזוי ווי זיי זענען — נישט געריכט — ווילד, נישט געשליפן, נישט געוואַרעמט, ווי דער בלוטיקער איבערבראָך פון אונדזער צייט אַליין.

מ'וועט דאָך קיינעם נישט איינשמועסן, אַז דער ריטם, דער טעמפּ און די קלאַנגען פון אונדזער טאָג זענען דיזעלבע ווי פון פריִער מיט 40 אָדער 50 יאָר. מ'דאַרף דאָך קיינעם נישט איבערצייגן, אַז די שטימונגען פון הייגטיקן טאָג וואַקסן נישט אויף קיין צעאַקערטע ערדן, נאָר אויף אייזן, אויף שטאָל, און ווערן באַשפּריצט נישט מיט קיין רעגן פון טויען, נאָר מיט רעגנס פון בלוט.

מ'דאַרף דאָך קיינעם נישט איינרעדן, אַז די פעלדער ווערן איצט באַמיסטיקט נישט מיט פאַרוועלקטע בלומען, נאָר מיט מענטשעשע קערפּערס און סקעלעטן.

און אויף די פאַרשאָטענע וועגן און פאַרוויסטע פלאַכן, „אינם טאָג פון איבערבראָך, ווען די ליבע צו דער וועלט איז גרייט ווי די יונגפרוי אין דער חופה⸗נאַכט איז גרייט צו טראָגן אין איר לייב די פרוכט פון פרעמדן לעבן און פון אייגענעם טויט", — זענען די דיכטער פון אונדזער דור אויך זיך מקריב פאַר אים.

און די דיכטונג פון אונדזער דור, ווי דער דור אַליין, האָט אַ שפּאַן געטאָן מיט נייעם, מיט ברייטן, מיט אייגענעם, נאָך נישט געגאַנגענעם גאַנג.

* *
*

און יעדער איצטיקער וועג איז — אַ פילטער. און יעדער איצטיקער שוועב איז אַ לייטערונג. און אונטער יעדן אויפגאַנג — בלייבט ברוד.

און דער ברוד, דאָס אָפּוואַרפעכץ, שווימט צו מאַניפעסטאַנטיש צו די ברעגן פון די נייע איראָפּעס און זעצט זיך אַרויס ווי אַ דעסאַנט פון ליטעראַריש⸗פּאָליטיש⸗געזעלשאַפטלעכע דערשיינונגען. מ'טיילט זיך מיט דעם ווי מיט שריים און מזינגט דעם הגדהשען „עבדים היינו". מ'שיקט פון דער ווייטן פּלאַטאָנישע קושן, סימפּאַטיעס דער סאָציאַלער רעוואָלוציע און מ'איז בירגערלעך מקיים די דינים און דתן פון דער „איראָפּעיִשער קולטור", פון „וועלטישער" אָנשטענדיקייט און „סאַלאָנישער" עסטעטיק.

דאָס קנעכטישע צופּאַסן זיך צו אויסערלעכע פאָרמען פון „אָנגענומענע" מאָדערנע שיינקייטן, — מוז עקזיסטירן אויפן חשבון פון אינערלעכער אָרעמקייט.

מ'ווערט געוווינט צו טאָן אַזוי, ס'זאָל זיין „קולטורעל", ניט אַזוי ווי מע וויל, נאָר ווי מע דאַרף, אַזוי ווי מע טוט.

אַרייִנגיין אין אַ מאָדע⸗געוועלב, קויפן אַ הוט מיט אַ פּאָר שיך און מ'זאָל אָנמעסטן אויפן קאָפּ אַ פוטערגעבעקס און אויף די פיס אַ פּאָר אייזלשע אויערן און צוגעבן דערביי, אַז דאָס איז די לעצטע מאָדע, אַזוי טראָגט מען.

און דאָ איז שוין איבעריק צו רעדן וועגן פאַרזענלעכער קולטור.

אָט אַזוי גייט אַרום אַ מענטש אין אַ הילצערנעם גאָרסעט אויף גומענע שטאָלצן, דעם קאָפּ פאַרריסן צו יענער זייט זון, מיט אַ פושקעלע וועלט⸗שמאַרץ, אַ פלעשעלע סקעפּטיציזם, מיט אַ פולעם בוזעם פיעטעט פאַר ליטעראַטור און מיט גרויס דרך⸗ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט.

די קאַלטע אָלימפּישע רויִקייט, די עסטעטיק פון אימפּאָטענץ.

און פון וואַנען זאָל זיך נעמען דער אומדערוואַרטער וויכערישער אויפרייס פון לעבעדיקער פרייד, אָדער דער אוממיטלבאַרער צושלאָג פוןווירקלעכן האַרציגן טרויער? אַז יעדע ניי⸗געבוירענע רגע איז אַ קיילעכיקע גראַמאָפאָנישע פּלאַסטינקע מיט באַצייכנטע דיאַגראַמען. און מ'דאַרף זיך נאָר מטריח זיין אַרויפטרעטן מיט דער נאָדל.

מע האַלט אין אַרענדע עטלעכע „איזמען" און מע עקספּלאָאַטירט זיי לאחדים און אין הורט.

מ'האָט אויסגעלערנט ערגעץ עטלעכע ליטעראַרישע טערמינען און מע שיסט מיט זיי אין דער לופטן ווי פון שרעק⸗ביקסלעך.

מען ריכט אָפּ דעם פאַרדבהקעטן שלוש⸗סעודות פון אַ וועלט⸗אונטערגאַנג ביז שפּעט אין דער נאַכט אַריין, און מען פילט זיך אָנצינדן ליכט, כאָטש אויפן הימל צינדן זיך שוין פייערלעך, אַ שטערן נאָך אַ שטערן.

מע דינט גאָט.

דעם גאָט פון אברהם, דעם גאָט פון שיינקייט מיט אַ געהיימער סעודה פון שבת⸗קודשדיקע פיש. און מען כאַפּט פון שווערער איבערגעזעטיקטקייט אַ מיסטישן דרעמל אונטער די אָנגעקאַטעוועטע אויוונס, ביז ס'הייבן זיך אָן צו סמאַליען די טלתים מיט די פלייצעס.

און אַז ס'צעקלינגען די גלעקער מיט אַ געקלאַנג:

„עס ברענט",

דרעמעלט מען ווייטער און מען כראַפּעט אויס:

— ס'איז גאָרניט,

ס'איז פוטוריזם".

— — — — — — — — — — — — — —

אָבער דאָס איז ניט די פעלזישע אינערליכע קרעפטיקע און גרויזאַמע רויִקייט.

דאָס איז די אומבאַהאָלפענע פוילקייט, דער

אינערלעכער זשאַווער און דרעמלדיקע קראַפּטלאָזע ניטרירעווקייט.

בעת די עקשנותדיקע פעלזישע רויִקייט טראָגט אין זיך די זעלבע סטיכישע קראַפט ווי די שטאַרקסטע שטורמישע באַוועגלעכקייט — איז די פּויליקייט אַ צושטאַנד פון זומפּיקער, גענעצדיקער אין קראַפטלאָזער ניטרירעוודעקייט.

דאָס ליאַדאַשטישע, דאָס פוילע טוט זיך אָן אין די שטיינערנע מאַנטלען פון דער גרויסער אויסערלעך-גלייכגילטיקער רויִקייט און פראַוועט התבודדות.

מען רייסט אויף דאָס מויל ביז די אויערן, רוימט איין, אַז ס'איז אַ „שטילער" געשריי פון ווייטיקדיקן „אַליין-זיין", — און, באמת, איז דאָס ניט מער, ווי אַ פוילער נאָכמיטיקדיקער גענעץ.

* *
*

דאָס איינציקע שטיק וועלט, וואָס באַוועגט זיך און ווימלט, ווי אַן אָנגעצונדענע שטאָט אויף אַ הויכן באַרג און ברענט און לייכט פאַר אַלע זייטן, האָט אין גרויסן פייער-מבול אַראָפּגעשווענקט פון זיך דעם ברוד פון סענטימענטאַליש-ראָמאַנטישער איירָאָפּעִישקייט, אַראָפּגעבראָכן די בלעכענע איבערגעפוילטע שילדלעך פון דער פאַרדומפּענער פאַרפום-עסטעטיק, אַראָפּגעריסן די מאַסקעס פונם אומגעלומפּערטן גרים און געבליבן ביי אַ קערנדיקער אָרגאַנישער עסטעטיק.

און אַזוי אַרום איז רוסלאַנד געקומען צו זיך. צו איר אייגענעם (אַלץ איינס צו צו גוטן אָדער שלעכטן) נאָר צו איר אייגענעם, פאָלקס-אינדיווידועלן, ברייט-סטעפּישן פעלד-פּרצוף. ניט צו קיין מאַניקירטער סאַלאָנישער ריטערישקייט, נאָר צו ברעכערישער און פאַרברעכערישער, צעשטערנדיקער העלדישקייט.

און דאָ האָבן זיך סטיכישע געעפנט פאַרחתמעטע אוצרות פון אַ ניט גערירט לאַנד, פון אַ געזונטן זונטיקדיקן פאָלק, פון אַ Бова-Богатир

* *
*

פאַראַן ביי פעלקער, ווי ביי מענטשן צווייערליי מינים „אייגנסן", צווייערליי „מיינסן"

1) מיינס — פון מיר — און
2) מיינס — מיר געגעבנס.

דאָס אינערלעכע וועזן פון פאָלק און פון מענטש גיסט זיך צונויף:

1) פון אייגענע גייסטיקע און אינטעלעקטועלע קוואַלן, וואָס שלאָגן פון אים אַליין, פון זיין יעדן אבר, פון זיין גאַנצן קאָמפּלעקס און

2) פון אַזעלכע שטראָמען, וואָס רייסן זיך אין אים אַריין, ווי וואַסער-פאַלן, פון דרויסן, פון דער אַרומיקער וועלט, און וואָס אַסימילירן זיך אין זיינע אייגענע קוואַלן.

דאָס פּערזענלעכע, דאָס אינדיווידועלע דאָס מיינס — פון מיר — לאָזט דורך דורך זיך אַלע איינפלוסן פון דרויסן, זאַפּט זיך אָן מיט זיי בעת זייער דורך-גאַנג און לאָזט זיי רעפלעקטירן באַפאַרבטע מיט די קאָלירן פון אייגענער פּערזענלעכקייט.

אָבער אין מיטל-פּונקט, אין צענטער, בלאַנקט שטענדיק דער אייגענער, דער פרייער, דער אינערלעכער איך —

— מיינס — פון מיר,

שטענדיק גרייט דורכשטעכן און דורכבלוטיקן יעדן, פון דרויסן זיך רייסנדיקן צופלוס.

נאָר ביי די אינערלעך-שוואַכע ווערט דער מיינס פון מיר דערשטיקט אונטער דער משא פון —

מיינס — מיר געגעבנס,

דורך די צושלאָגן פון די אויסערלעכע ווירקונגען. די השפעות פון דער דרויסנדיקער וועלט זענען פאַר די ראַכיטישע גייסטער, ווי שווערע גיפּסענע באַנדאַזשען אויף די פיס פון כינעזישע פרויען, וואָס לאָזן זיי זיך ניט פריי צעוואַקסן און צעשדיקן זיי.

אַזוי גייען אַרום מענטשן מיט גיפּסענע באַנדאַזשן אויפן פרייען ווילן, אין הילצערנע קאָרסעטן אַרום די קערפּערס, אויף גומענע שטאָלצן, דעם קאָפּ פאַרריסן צו יענער זייט זון, מיט אַ פּושקעלע וועלט-שמאַרץ, אַ פלעשעלע סקעפּטיציזם, מיט אַ אויך ישראל-ערד טאָרבעלע פּיִטעט פאַר ליטעראַטור און מיט טיפן דרך-ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט.

* *
*

און אַזוי קלינגט דער עסטעטישער אני מאמין אין דער אויפגעברויזטער וועלט:

מיר זענען געבליבן נאַקעט, נאָר — אָרגאַניש; מיט אַן אייגנאַרטיקער קערנדיקער עסטעטיק.

מיר דאַרפן נישט קיין גאַרקאָזן, מיר דאַרפן נישט דעם ריח פון נירוואַנאַ דורך אַ טאַבאַק-פּושקעלע — פון וועלט-שמאַרץ.

נאַקעטערהייט זענען מיר אַליין דער חמר פון וועלט-שמאַרץ און פון געטער-פּיין.

מיר קויפן דאָס נישט אין די אַפּטייקן, מע ברענגט דאָס אונדז נישט — ניט פון אויסלאַנד, ניט פון איירָאָפּע, און מיר האַנדלען נישט מיט דעם.

ביי יעדן מענטשן ברענט אין די אויגן דער טרויער פון אַלע וועלטן און דורות. אין די אויגן טראָגט דער מענטש דאָס ערשטע פאַרגאָסענע בלוט פון הבלס האַלדז. אין די אויגן טראָגט דער מענטש

דעם שטיין, מיט וועלכן קין האָט זיין ברודער דערהרגעט. אין די אויגן ברודערט זיך קין׳ס קללה מיט שכורער גרייטקייט צו חוה׳ס איבערזעעניש. אָט די קלייניקע באַנקעלעך, וואָס נעמען אין זיך אַריין דעם הימל מיט דער ערד און דעם ניט אויסגעמאָסטענעם שטח צווישן זיי, — פיבערט דאָס געשלעכט, די לויות און די אויפגאַנגען פון אַלע דורות, פעלקער און שבטים.

מיר טראָגן אַרום דעם אייגענעם טויט אין די אויגן.

נאָר אויפן יאַריד ברענגען מיר עס נישט אַרויס און האַנדלען — האַנדלען מיר מיט דעם נישט.

דער גרויסער וועלט=פּיין, — דאָס איז דער געטלעכער שטראָם, וואָס פון זיין באַרירונג מיט יעדן ניי=קומענדיקן אויגנבליק ווערן מיר פון דאָס=ניי געבוירן.

מיט האַמערס פון הערצער אָן גראַניט פון לייבער און אַרום אונדז — פייער.

און איבער אונדזער שטענדיק שטאַרבן=און=געבוירן=ווערן הענגט ווי אַ דאָרן פון אייביקער ברענונג: דאָס באַוווסטזיין.

און ליכטיק צו שטאַרבן איז די אָפּגייענדיקע אויגנבליקן און נאָך ליכטיקער צו געבוירן ווערן איז די קומענדיקע, וואָס וועלן זיי פאַרבייטן.

מיט פייקלעך און מיט צימבלען, מיט שטענדיק=פאַרטרויטער און פאַרגלויבטער שיכרות באַגלייטן מיר און גייען אַנטקעגן די אָפּגייענדיקע און אויפגייענדיקע לעבנס.

קיין דרך=ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט האָבן מיר נישט.
מיר האָבן ליבשאַפט צו דעם לעבעדיקן מ ע נ ט ש ן.
דאָס בעסטע קינסטלערישע ווערק איז ניט מער ווי אַ פאַרגליווערט=געוואָרענע באַוועגונג פון איר שעפער.

דינען מיר צו דעם ניט. און צו פאַרגעטערונג ברענגען מיר דאָס ניט. מיר פאַרמענטשלעכן אין שעפער דאָס געטלעכע, אויב אַזוינס איז פאַראַן.

נישטאָ קיין מוזעס, וואָס קומען אַראָפּ פון די הויכע פאַרנאַסן, מיט דעם קינסטלער צו פלירטעווען און נודיען זיך מיט אים. און דער קינסטלער זיצט ניט ווי אַ קרעמער אין אַ קלייט מיט פאַרטייעטער וואַרטעניש אויף פדיון.

די מוזעס — דאָס זענען זיינע בלוטן, וואָס דרייען זיך אַרום אין זיינע אָדערן, ווי אָנגעצינדענע שלענג און ווילן אַרויס דורך יעדן שפּאַרינקעלע פון זיין לייב, וואָס פולסירן אין זיינע נערוון, ווי טויזנטער משוגעגעוואָרענע אָרקעסטערס, רייסנדיק זיך פון האַרץ און צו האַרץ.

ער איז נישט מענטש באַזונדער און דיכטער באַזונדער. ער האָט נישט קיין באַזונדער שבתדיק בלוט און באַזונדער וואָכעדיק בלוט.

ער איז א שטענדיק=פליסנדיקער שטראָם פון אויסגעמישטע פיינען און פריידן, און ער באַרירט זיך מיט אַלץ, וואָס קומט אים אַנטקעגן. און אויב ער באַגעגנט זיך היינט מיט אַ שטורם, באַפאַלט ער אים מיט אַלע זיינע ליידנשאַפטלעכע כּלי=ניגונס און אָרקעסטערס — מיט זיינע ברויזנדיקע אָנגעצונדענע בלוטן.

זיין קלענסטע לעבעדיקע מענטשעשע באַוועגונג פאַרשיכורט מער, ווי זיין גרעסטע פּאָעמע. זיין יעדער פינגער איז אַלע מאָל אַ נייער פ ע ר ז פון פאַרשידענע פאָרמען און וואַריאַנטן. די אויגן זיינע זענען אַלע מאָל אַנדערע סימפאָניעס פון שטילקייט און כאַראַלן.

זיין באַוועגלעכקייט — דאָס איז דער ניגון פון אומויפהערנדיקער שטענדיקער וועלט=באַשאַפונג.
נאַקעט.
אָן גרים און אָן מאַסקעס.
אָן וועלט=שמאַרץ, איינגעהאַנדלט אויף די „האַלעס”.
אָן עלנט, אויסגעביטענס אויף לידער.
קיין דרך=ארץ פאַרן געדרוקטן וואָרט האָבן מיר נישט.
מיר האָבן בלוט און ליבשאַפט צו דער לעבעדיקער אָרגאַנישער עסטעטישער פערזענלעכקייט — מ ע נ ט ש!

פּרץ מאַרקישס וואָרט וועגן דער מאָדערנער דיכטונג איז דאָס ערשטע, נישט דאָס לעצטע. מיר וועלן זיך נאָך צו דער דאָזיקער טעמע אומקערן.
רעד.